

SMARANDA GHEORGHIU — PERSONALITATE DE FRUNTE A INTELECTUALITĂȚII TÂRGOVIȘTENE

Alexandrina Andronescu
Gheorghe Bulei

Împlinirea în septembrie 1987 a 130 de ani de la nașterea Smarandei Gheorghiu a constituit un prilej de evocare a acestei personalități de frunte a intelectualității târgoviștene, care printr-o activitate laborioasă a contribuit la definirea unor forme specifice ale învățământului și educației în România, afirmând în același timp spiritualitatea și specificul național în cadrul culturii europene.

S-a născut la 15/18 septembrie 1857 la Târgoviște, scaun de strălucită domnie a Basarabilor, cetate a culturii românești.

Descendentă a vechilor familii boierești — tatăl Niță, din familia Andronescu și mama, Alexandrina, din familia Vlădescu, care avea vii la Mănăstirea Dealu, urmașă demnă a marelui fabulist Grigore Alexandrescu, dar și a generalului Vlădescu¹, a primit primele buchii de la popa Vasile la școala de la „Curtea domnească, lângă mormântul Domniței Elena Matei Basarab”², apoi urmează cursurile secundare la Școala centrală de fete din București, „care funcționa pe atunci lângă turnul Colței, în palatul Filipescu”³.

Activitatea de institutoare și-o desfășoară mai întâi la Sinaia și apoi la Ploiești și București, fiind o adevărată și strălucită promotoare a pedagogiei naționale, considerând că școala este întot-

---

1 Jubileul de 75 de ani al scriitoarei Smara, 18 septembrie 1857—1932.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

deauna o „ucenicie“, care îți răpește timp, energie, jertfă, oferindu-ți în schimb „sentimentul datoriei împlinite“. Smaranda Gheorghiu considera că „pentru a fi un bun pedagog îți trebuie o voință de fier, o energie de afirmare, care să echivaleze cu o chemare estetică, ce trebuie să păstreze nealterată personalitatea în sine a institutorului. În ea sălășluiește caracterul puternic al apostolatului, care sfarmă tiparele obișnuite ale existenței ca atare“⁴.

Dar ea nu se rezumă strict la activitatea de institutoare pur și simplu, ci arată un interes deosebit pentru manifestările interne și internaționale, prilejuate de ridicarea școlii în contextul cerințelor epocii; ea se afirmă ca o adevărată promotoare a învățământului românesc, prin conferințe⁵, publicații⁶, articole de presă⁷, participări la congrese internaționale pe teme de educație. Astfel, la 9 martie 1921, Smara Gheorghiu întemeiază la București uniunea „Arta și Istoria Națională“, în scopul de a organiza „șezători... conferințe educative și instructive, de preferință sub cerul liber, a vizita monumente, muzee, galerii, instituții de artă... va avea o școală serală gratuită“⁸. Statutul era conceput după acel al Societății „L'Unione Storici ed Arte“ din Roma⁹. Acest lucru reprezenta concretizarea unor mai vechi preocupări de a introduce și familiariza în România școala în aer liber ca formă de învățământ, stimulând totodată și aptitudinile pentru activitățile practice gospodărești.

De altfel, ca membră de onoare a Societății Institutorilor și sub

4 Arhiva Complexului Național Muzeal „Curtea domnească“, dos. 410/1944, p. 50.

5 *Les livres scolaires* — Discursul rostit la primul Congres Internațional al Uniunii femeilor pentru pace — Paris, 26—27 august 1900; *Despre educația națională*, conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 12 aprilie 1901 și la Liga Culturală în ziua de 6 februarie 1904; Smara, *Conferințe și discursuri*, București, 1905.

6 Smara, *A.B.C. ilustrat și Istorioare pentru copii*.

7 Smaranda Gheorghiu face parte din comitetul de redacție al revistei „Școala română“, apărută la Ploiești în 1882, organ pedagogic din județul Prahova.

8 B.C.S., Fond Saint Georges, P. X/13.

9 Ibidem.

egida Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, a inaugurat „în ziua de 2/15 august 1918, în Sala Ateneului, intrarea Franklin, la ora 10 a.m... prima expoziție a școalelor în aer liber și grădinilor educative“, cu care prilej au fost expuse piese executate în atelierele școlare, împletituri, țesături, ceramică, etc.¹⁰

Ca o recunoaștere a prestigiului de care se bucura în epocă, Smaranda Gheorghiu este invitată să participe la *Congresul pentru școală în aer liber*, care a avut loc în 1932 la Roma. Militantă activă în munca de luminare a maselor prin cultură, Smaranda Gheorghiu s-a străduit să modernizeze învățământul elementar și mediu, după modelul școlilor din străinătate, cerând chiar funcția de „inspectoare a școalelor primare de fete pentru studii și lucru manual“¹¹, recunoscându-și priceperea și competența didactică.

Printre preocupările sale legate de studiul portului și artei cusăturilor populare și ca o firească împlinire a crezurilor sale pedagogice și a funcției instructiv-educative, pe care o îndeplinea ca institutor, dar și ca o conturare a firii sale de româncă, amintim și revista „Alțițe și bibiluri“, unde Smara — fondatoare, vorbește de tradițiile portului popular, ale artei torsului și țesutului. „Odi-nioară... în mâinile tinerelor sfârâia fusul, torcând firul borangicului mai subțire ca păianjenul...“¹², insistând totodată pentru păstrarea și perpetuarea tradițiilor legate de creația populară. Presa vremii menționează aceste nobile preocupări ale Smarei, nu numai în țară, dar și în străinătate¹³.

Încununându-și existența printr-o susținută activitate de conferențiar atât în țară, cât și peste hotare, Smaranda Gheorghiu este membră de onoare a multor societăți culturale, manifestându-se și

10 Idem. P. XIX/5.

11 Corespondență Smaranda Gheorghiu — Constantin Istrate, B.A.R., S. 41 (3)/DCLXX.

12 *Alțițe și bibiluri*, București, 1893, p. 3.

13 Smara — Activitate peste hotare, Congresul femeilor — *Limba și portul național*, în „Universul literar“ din 18 mai 1907.

ca exponentă a mișcării feminine și pentru pace în lume. Spirit pacifist, angajată activ în problemele social-economice și politice ale vremii, Smaranda Gheorghiu făcea parte din comitetele de organizare, ca vice-președintă a primului *Congres Internațional al Uniunii Universale a Femeilor* din Paris, din 1900¹⁴, care mai târziu, în 1904, organiza *Expoziția Universală de la Saint-Louis* din Statele Unite.

Recunoscută prin inițiativele pe plan cultural, Smara este membră a unor societăți unde scriitoarea a activat cu dăruire pentru afirmarea spirituală a României pe plan mondial, prin recunoașterea valorilor de ansamblu, specifice istoriei și culturii naționale. Ca prim conferențiar la Ateneul Român, Smaranda Gheorghiu va vorbi despre Târgoviște¹⁵, o dovadă vie de recunoaștere a rolului și importanței istoriei meleagurilor unde s-a născut: „A vorbi despre Târgoviște înseamnă a poseda acea titanică putere de gândire, acele vaste cunoștințe despre trecutul ei..., a vă înfățișa cele trei veacuri de mărire în care vechea capitală a țării, Târgoviștea, străluci de cea mai mare slavă... sub zidurile căreia s-a păstrat atâtea veacuri, libertatea, datinile și credințele neabătute ale poporului nostru...”¹⁶.

Surprinzând rolul politic și cultural al orașului natal, Smara este mesagerul tradițiilor moștenite de veacuri, „pe locul unde au trăit Coresi, Văcărescu, Eliade, Cârlova și Grigore Alexandrescu..., unde se află țărâna mai multor voievozi ai țării și țeasta celui mai genial dintre dâșii, acel viteaz Mihaiu, care a conceput și realizat ideea unirii tuturor românilor sub un singur stindard”¹⁷. În concepția sa istorică, trebuia „să se păstreze fiecare părticică, spre a povesti la feciori de feciorii noștri, gloriosul trecut al strămoșilor lor”¹⁸.

14 B.C.S. Fond Saint Georges, P. X/5.

15 *Schițe din Târgoviște*, 17 decembrie 1898, conferință ținută la Ateneul Român.

16 Smara, *Schițe din Târgoviște*, Buc., 1899, p. 3—4.

17 Smara, *Mozaicuri. Nuvele din carnetul meu. Schițe și tipuri cu creionul. Aquarele. Înselături din gând*. Buc. 1897, p. 92.

18 Ibidem.

Evocând memoria marilor personalități istorice ale neamului românesc¹⁹, ținea în permanență vie ideea unirii românilor din Transilvania și Bucovina, prin conferințe²⁰, congrese, întruniri publice, dovedind aceeași forță de pătrundere a fenomenului istoric și social-politic: „am văzut o mână de români (cuvânt rostit cu prilejul comemorării morții lui Mihai Viteazul), membri ai Ligii Culturale urcând drumul spre Mănăstirea Dealului la Târgoviște și sărbătorind trei sute de ani de la moartea Marelui Voievod“...²¹ și adaugă: „... alături de faptele săvârșite de erou, neînsemnată era ceremonia, dar mari erau inimile și idealurile acelor români, care se trudeau să țină aprinsă facla românismului“²². În atmosfera de patriotism generată de evocarea marelui voievod, a fost depusă o coroană de bronz din partea Ligii Culturale și una de stejar din partea Asociației Studențimii Române, iar maica Smara „a rostit versuri de ocazie“²³.

Este îndeobște cunoscut interesul manifestat față de revoluționarul Tudor Vladimirescu, pe care îl consideră drept „mare martir al redeșteptării naționale“, „figură clasică și unică...“²⁴.

Ca membră a *Asociațiunii române pentru înaintarea și răspândirea științelor*, participă la Congresul de la Târgoviște din 22—25 septembrie 1911²⁵, unde conferențiază despre controversata problemă a morții lui Tudor Vladimirescu. De altfel, din corespondența cu primăria orașului reiese grija Smarei pentru înălțarea la Târgoviște a unui monument comemorativ care să marcheze locul morții re-

19 Smara, *Aprodul Purice*, în „Universul literar“ din 2 iulie 1907; *Condeiele lui Mircea*, în „Universul literar“ din 3 oct. 1907; *Despina Doamna*, în „Universul literar“ din 19 iulie 1904; *Moaștele lui Mihai*, foaie volantă.

20 Smara, *La 24 Ianuarie. Tablou-istoric*. În „Universul literar“, nr. 38 din 24 septembrie 1907; *Moții și Transilvania*, în „Universul literar“ din 13 august 1907.

21 Smara, *Spade strămoșești. Proză și poezii patriotice*. București, p. 49.

22 Ibidem.

23 *Pelerinagiul de la Mănăstirea Dealu*, în „Democratul“ din 15 iulie 1901.

24 Smara, *Spade strămoșești. Proză și poezii patriotice*, Buc., p. 57.

25 Al VII-lea Congres pentru înaintarea și răspândirea științelor, care a avut loc între 23 și 26 septembrie 1911 la Sala de arme din Târgoviște, Arhivele Statului Dâmbovița, fond. Primăria orașului Târgoviște, dos. 24/1911, f. 43.

voluționarului român²⁶. Cu ocazia inaugurării în vara anului 1911 a monumentului care evoca memoria eroului de la 1821, realizat și din inițiativa Smarei Gheorghiu²⁷, ea va rosti versuri încărcate de patriotism²⁸.

În numeroasele prezențe peste hotarele țării, Smara va vorbi cu predilecție despre trecutul nostru istoric, în dorința reliefării specificului național²⁹. În acest sens, trebuie menționat faptul că, în calitate sa de membră a *Societății presei din România*³⁰, participă la *Congresul orientaliștilor* din 1899 de la Roma, alături de reputații istorici V. A. Urechia și Grigore Tocilescu unde, ca un omagiu adus culturii, străvechilor tradiții istorice, a depus o coroană de bronz la Forumul lui Traian³¹. Avea convingerea clară a originii poporului român, pe care a afirmat-o cu tăria argumentului istoric în toate conferințele sale și a trezit în conștiința cercurilor intelectuale ale vremii cultul străvechilor tradiții istorice. Astfel, împreună cu membrii societății *Arta și Istoria Națională* propunea la 25 octombrie 1931 „de a ridica în capitală o copie după Columna lui Traian spre a proba lumii latinitatea noastră”³².

Ca publicist, Smaranda Gheorghiu desfășoară o bogată activitate,

26 Idem. f. 40

27 În adresa Ministerului Cultelor și Artelor din 13 iunie 1924 se solicită din partea primăriei orașului sprijin pentru Smaranda Gheorghiu în amenajarea parcului Mitropoliei. Arh. St. D-ja, fond Primăria orașului Târgoviște, dos. 18/1924, f. 1

28 Smara, *Eroul Tudor Vladimirescu*, în „Universul literar”, nr. 36 din 5. sept. 1914; *Lui Tudor Vladimirescu, eroul martir al redeșteptării naționale*, foaie volantă.

29 *Consiliul Național al Femeilor* din Praga o invită în 1925 pe Smaranda Gheorghiu să conferențieze la Brno, Bratislava și Praga, unde vorbește despre trecutul țării sale. În urma acestei vizite, publică *Schițe și amintiri din Cehoslovacia*, B.C.S., Fond Saint Georges P. X/5.

30 Idem, P. CXXXIV/4.

31 Arhiva Complexului Național Muzeal „Curtea domnească”, dos. 410/1944, f. 51.

32 B.C.S. Fond Saint Georges, P. X/13.

abordând în presă cele mai variate teme, de la istorie și probleme sociale, la cronicile artistice, literatură, fiind un statornic colaborator atât în țară³³, cât și în străinătate³⁴.

La comemorarea Smarei, se impune reliefarea contribuției scriitoarei la realizarea unui muzeu la Târgoviște. Încă din martie 1908, prefectul județului Dâmbovița scrie Smarei despre hotărârea „de a înființa... un muzeu regional, rugând-o să dea ajutorul necesar pentru realizarea acestui deziderat”³⁵. Din documentele de arhivă rezultă dorința scriitoarei „de a dona muzeului din orașul ei natal tot ce avea mai de preț în casa ei modestă”³⁶, activitatea ei exprimând crezul întregii intelectualități târgoviștene, legat de constituirea patrimoniului muzeului inaugurat la 30 ianuarie 1944.

Într-o scrisoare a primăriei orașului Târgoviște către fiicele și moștenitoarele scriitoarei (Zoe Gârbea-Tomellini și Magdalena ing. Păunescu) din 16 martie 1944, se arată interesul pentru acceptarea donației „Smara”, care, „în dragostea sa nemărginită față de orașul în care s-a născut, a făcut o donație — perfectată la începutul anului 1944 (n.n) — Muzeului regional Târgoviște, lăsându-i operele ei, biblioteca, tablouri, statui, portrete etc., cu dorința ca o sală să-i poarte numele”³⁷.

Dorința Smarei a fost realizată prin includerea în structura tematică a muzeului târgoviștean a sălii „Poeta Smara”, ce cuprindea obiecte donate, conturându-i și în plan muzeistic personalitatea în

33 Ziarele „Dimineața”, 1913; „Voința Prahovei”; „Acțiunea Română” 1909; „Poporul Român”, 1914; „Poporul muncitor”, 1915; „Gazeta femeii”, 1932; „Adevărul”, 1908; „Universul literar”.

34 *La revue diplomatique*, Paris, 1899 (publică articolul *La ligne des femmes pour le département international*), *Scienze e Diletto*, din 13 iulie 1902 (publică articolul *L'Italia all'estero*); ziarul *Ceske Slovo* din 1925 (publică articolul *Denni Zpraví-Sladky refrain*); *Giornale di Sicilia* din 21—22 nov. 1928, (publică povestioara *La Fidenzata di Poduri*); ziarul *Tutto* din 17 febr. 1932, (publică povestioara *Lilla Bianca*); revista *Il Grido d'Italia* — Genova, 24 mai 1936, (publică *Omaggio alle madri e sposa italiane in lutto*).

35 B.C.S. Fond Saint Georges, P XV/1.

36 Arh. Complexului Național Muzeal „Curtea domnească”, dos. 410/1944, p. 16v.

37 Ibidem.

cadrul culturii locale, alături de înaintașii de frunte ai literaturii dâmbovițene³⁸.

Totodată, conducerea muzeului, Al. A. Vasilescu solicita donatorilor completarea fondului Smara cu „toate actele și diplomele... călimara, tocul, tamponul, scaunul... și tot ce avea în camera de lucru... toate manuscrisele publicate și nepublicate, precum și memoriile, însemnele zilnice... ca și completarea fondului de carte, din cele 1000 de volume, fiind primite numai 43”³⁹. Muzeul propunea comemorarea scriitoarei la 9 martie 1945, cu care prilej se cerea bustul Smarei pentru a fi așezat în parcul orașului, „sau în locul unde s-a născut”⁴⁰.

Atenția scriitoarei pentru dezvoltarea muzeografiei române se concretizează, de altfel, și prin donațiile făcute *Societății Instituturilor din România, Fundației Culturale, Academiei Române, Școlii Centrale de fete din București*⁴¹ și *Teatrului Național*, care în 1943 primește din partea Smarei câteva fotografii reprezentând „figuri ale teatrului românesc în epocă”⁴². În adresa din 30 noiembrie 1943, directorul Tzigara Samurcaș mulțumește Smarei pentru darul făcut Muzeului Național, constând într-un costum național și fotografia sa⁴³.

Subliniind contribuția Smarandei Gheorghiu în planul educației și culturii naționale, a constituirii patrimoniului muzeal, am căutat să realizăm un portret al personalității complexe a acestui intelectual dâmbovițean, ce constituie un simbol al trăirilor intense în slujba idealurilor care animau societatea românească a vremii. Este ceea ce consemna Ion Marin Sadoveanu la 17 martie 1940, exprimându-și respectul și admirația pentru „vitalitatea enormă și adevărat românească”⁴⁴ a Smarei Gheorghiu.

38 Idem, dos. 410/1944, f. 65, 65v, 66.

39 Ibidem.

40 Ibidem.

41 Idem, f. 15v.

42 B.C.S. Fond Saint Georges, P. XV/1.

43 Ibidem.

44 Album „*Autografe celebre dedicate doamnei Smaranda Gheorghiu*”, Biblioteca documentară a Complexului Național Muzeal „Curtea domnească”, p. 16.

SMARANDA GHEORGHIU (1857-1944)

SMARANDA GHEORGHIU — PERSONNALITÉ REMARCABLE DE L'INTELLECTUALITÉ DE TÂRGOVIȘTE

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent la personnalité de Smaranda Gheorghiu, institutrice, femme de lettres, animatrice culturelle pour l'émancipation de la femme et pour le progrès social.

Authentique protectrice de l'enseignement roumain, Smara a initié en Roumanie la méthode de „l'enseignement en plein air“ et elle a participé à beaucoup de Congrès Internationaux.

